ALTERNATOR
Misliti znanost.

Upanje za prihodnost EU

27. 8. 2020

Number: 40/2020

Author:

- Peter J. Verovšek

Foto: Katja Bidovec

Koronavirusna kriza je ponovno izpostavila razhajanja glede končne ureditve in ciljev Evropske unije. Čeprav je EU že dolgo časa znana po svojih sposobnostih v vlogi kriznega menedžerja (https://epthinktank.eu/2020/03/31/the-european-council-as-covid-19-crisis-manager-a-comparison-with-previous-crises/) , ki se stalno opoteka iz ene krize v drugo, je bilo zadnje desetletje za Bruselj še posebej težko. Evropa se je komaj izvila iz gospodarskih, monetarnih in finančnih posledic »Velike recesije«, ko je nastopila pandemija bolezni covid-19, ki je še najbolj prizadela države članice, ki so že med prejšnjo krizo evroobmočja utrpele največjo škodo. Zdi se, da je prvi val obolenj v Evropi že minil, vendar še ni jasno, ali bodo v jeseni oslabljeni zdravstveni sistemi v Italiji, Španiji in Franciji, ki so bili tako ali tako že v krhkem stanju zaradi presilnega krčenja javnega sektorja med finančnim upadom, sposobni obvladati pričakovano porast novookuženih, in to še v času sezone gripe.

Tudi politični odzivi na ti dve krizi so bili podobni. Prvotna zavrnitev koronaobveznic (https://www.economist.com/europe/2020/04/18/the-dutch-grumble-over-europes-coronavirus-cheque) s strani »varčne četverice (https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2020/mar/31/solidarity-members-eurozone-coronavirus-dutch-coronabond) « (Avstrija, Danska, Švedska, Nizozemska) je obudila spomine na podobno nasprotovanje izdaji evroobveznic (https://www.spiegel.de/international/europe/euro-bonds-or-bust-europe-struggling-to-find-a-joint-approach-to-the-corona-catastrophe-a-3e4bc0bd-f2a4-4197-99d4-1077225790d6) v času evrske krize. Boleč občutek *déjà vu*-ja je maja 2020 nekoliko ublažila francosko-nemška pobuda za ustanovitev 500 milijard evrov vrednega sklada za reševanje (https://www.ft.com/content/c23ebc5e-cbf3-4ad8-85aa-032b574d0562) posledic koronakrize, ki naj bi se polnil s skupnim zadolževanjem. Čeprav se je vrednost programa pomoči, ki naj bil na razpolago v obliki nepovratnih sredstev, po petih dnevih težkih pogajanj voditeljev EU znižala na 390 milijard evrov (pri čemer bo na voljo še dodatnih 360 milijard evrov za posojila s strogimi varčevalnimi pogoji), je sporazum glede prve izdaje kolektivnega dolga na evropski ravni močan znak meddržavne solidarnosti. Ob predpostavki, da bo načrt naknadno odobril tudi Evropski parlament, bo to – kot kaže – najdaljše srečanje evropskih voditeljev rešilo EU pred eksistencialno krizo (https://www.nytimes.com/2020/05/22/opinion/europe-back-from-brink.html) .

Podpornikom globlje integracije takšen zgodovinski preboj predstavlja priložnost za vzpostavitev »vedno tesnejših vezi (https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/3/maastrichtska-in-amsterdamska-pogodba) «, ki jih predvideva Rimska pogodba (1957). Kljub temu, da imajo takšni predlogi (https://www.friendsofeurope.org/insights/the-politics-of-crisis-in-the-eu-can-the-coronavirus-pandemic-bring-europe-closer-together/) določeno politično logiko, bi si bilo v tem času nespametno prizadevati za reševanje problema končne oblike in cilja EU. Kot že videno v primeru francoske in nizozemske zavrnitve Evropske ustavne pogodbe (https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+IM-PRESS+20050819FCS00974+0+DOC+PDF+V0//SL&language=SL) leta 2005, lahko poizkus reševanja vprašanja »*finalité politique* (https://euagenda.eu/publications/finalit-politique-or-just-a-step-forward-the-lisbon-treaty-and-the-identity-of-the-european-union-as-a-global-actor) « EU ob neustreznem času ne le ovira razvoj EU, pač pa po nepotrebnem omejuje potencialni obseg integracije.

Nenehno krizno stanje znotraj EU je v zadnjih desetih letih pokazalo, da sedanja generacija evropskih voditeljev nima niti želje niti sposobnosti spodbuditi širine ali globine integracije EU. Za EU bi bilo zato bolje, da se poskuša čez koronavirusno pandemijo prebiti z že uveljavljeno prakso kriznega upravljanja (https://martenscentre.eu/blog/muddling-through-towards-eu-federal-response-crisis) , rešitev vprašanja dokončnega cilja pa naj odloži do poznejšega in bolj primernega trenutka, ko bo prišla na oblast mlajša, proevropska generacija voditeljev.

Generacijska dinamika integracije

Ne glede na to, da ima ideja o združevanju Evrope dolgo zgodovino, je postala politično zamisljiva šele po letu 1945. Po dveh svetovnih vojnah in grozodejstvih holokavsta besede »nikoli več (https://www.socialeurope.eu/the-loss-of-european-memory) « niso delovale le kot slogan; predstavljale so zavezo k spremembi političnega razmišljanja, kar je omogočilo združevanje suverenosti na nadnacionalni ravni. Ustanovitev EU in njen nadaljnji razvoj sta tako potekala pod močnim učinkom, ki jih je mogoče združiti v štiri generacijske kohorte (https://manchesteruniversitypress.co.uk/9781526143105/?fbclid=IwAR0dXIHa_q5ovbdJ7h3O8leSXLH2fS-J0QDbBI643Wq3rDcE_zBXjyU32sU) .

Ustanovitelji evropskega projekta v petdesetih letih prejšnjega stoletja so preživeli obe svetovni vojni kot odrasli. Najbolj vidni predstavniki te prve generacije (https://europa.eu/european-union/about-eu/history/eu-pioneers_en) so bili Robert Schuman, Konrad Adenauer, Jean Monnet in Altiero Spinelli. Na podlagi svojih spominov so ustanovili prve evropske skupnosti (npr. Evropska skupnost za premog in jeklo, Evropska gospodarska skupnost itd.) in s tem postavili temelje današnje EU.

Ustanoviteljem so sledili t. i. »petinštiridesetletniki (https://www.academia.edu/426151/The_Forty_Fivers_A_Generation_Between_Fascism_and_Democracy) «, ki so bili rojeni v dvajsetih oziroma zgodnjih tridesetih letih prejšnjega stoletja in so drugo svetovno vojno preživeli kot otroci ali mladoletniki. Za to drugo generacijo so bili ključni François Mitterrand, Helmut Kohl in Jacques Delors. Na podlagi spoznanj, ki so jih ti voditelji po letu 1945 črpali iz svojih zgodnjih izkušenj, so s povečanjem skupnega gospodarskega trga, odpiranjem meddržavnih meja znotraj EU in oblikovanjem evra

kot skupne valute preoblikovali Evropsko *skupnost* v Evropsko *unijo*.

Od preloma tisočletja je na oblast prišla nova generacija (https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-8675.12088) . Ta je v primerjavi s prejšnjima rodoma, ki sta vodenje projekta združevanja Evrope osnovala na lastnih spominih vojne in trpljenja, prva, ki takšnih osebnih izkušenj ni imela. Za to skupino voditeljev, rojenih po letu 1945, je značilno, da je njihove politične nazore usmerjala visoka gospodarska rast, ki se je odvijala v prvih tridesetih letih po koncu druge svetovne vojne. Čeprav sta liberalizacija in odpiranje evropskih trgov preko integracije igrala ključno vlogo pri t. i. »gospodarskem čudežu« (nem. *Wirtschaftswunder*), so bile evropske skupnosti v vsakodnevnem življenju državljanov stare celine v tem času dokaj neopazne. Zaradi tega se to obdobje običajno smatra kot razcvet nacionalne in socialne države (https://www.eurozine.com/mapping-road-unfreedom/) . Kot takšnega ga je doživela tudi prva skupina povojnih voditeljev, ki je trenutno na oblasti.

Tako sedanja tretja generacija evropskih voditeljev vidi EU zgolj kot sredstvo ekonomske koristi in na integracijo gleda zgolj iz gospodarskega vidika. Kako se današnja generacija razlikuje od prejšnjih dveh, je bilo najbolj jasno opaziti, ko je nemško kanclerstvo prešlo od Helmuta Kohla k Gerhardu Schröderju. Medtem ko je bil prvi rojen leta 1930 in bil zaradi svojih osebnih spominov velik zagovornik EU, je drugi, rojen skoraj petnajst let pozneje, že takoj po prevzemu oblasti opozoril, da zanj in za njegovo generacijo naklonjenost Evropi ni obveza, pač pa je stvar osebne izbire (https://books.google.si/books?id=w0WEDAAAQBAJ&pg=PA97&lpg=PA97&dq=schr%C3%B6der+Being+European+a+matter+of+choice&source=bl&ots=BVEx8ERGpX&sig=ACfU3U3wvyiIoI1IDOop_l4FbXAUlj8log&hl=en&sa=X&ve . Prav zaradi te generacijske dinamike tako ni naključje, da je sedanja podpora neofašističnim, avtoritarnim, skrajno desnim populističnim strankam in gibanjem na celini v zadnjih desetih letih skoncentrirana prav znotraj skupine t. i. »baby boomer (https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2019/03/21/not-all-the-over-65s-are-in-favour-of-brexit-britains-wartime-generation-are-almost-as-pro-eu-as-millennials/) -jev«.

Prihajajoča proevropska generacija

Glede na pomanjkanje zavezanosti evropskemu projektu, ki ga je v prejšnjem desetletju izkazalo sedanje vodstvo EU, od trenutne generacije voditeljev ni pričakovati preboja k večji integraciji in meddržavni solidarnosti. Podporniki integracije si od sedanje skupine ne morejo obetati drugega kot reševanje Evrope s kriznim upravljanjem. Na srečo bo to za preživetje EU po vsej verjetnosti za zdaj dovolj, saj bo v prihodnjih letih oblast prevzela mlajša, proevropska generacija voditeljev.

Nova generacija voditeljev, rojena v poznih sedemdesetih in osemdesetih letih, že sedaj izkazuje močno zavezanost EU. Za razliko od prejšnjih generacij njihova pripadnost ne temelji na spominih vojne, ampak na izkušnjah odraščanja na celini odprtih meja in priložnosti. Številni pripadniki te, četrte generacije so EU občutili pri izobraževanju ali delu v drugih državah članicah, pa tudi v okviru evropsko oblikovanih programov, kot je npr. program Erasmus (https://www.european-views.com/2018/04/erasmus-impact-study-reveals-1-million-babies-born-to-erasmus-couples-since-1987/) . Izkušnje študija, dela ter prijateljskih in ljubezenskih zvez, katerih obzorja niso vezana le na rodno državo, ampak na Evropo, so, kot je zapisal pokojni Umberto Eco, ustvarile »prvo generacijo mladih Evropejcev (https://www.theguardian.com/world/2012/jan/26/umberto-eco-culture-war-europa) «.

Proevropska čustva sedanje generacije politikov in njena predanost integraciji EU se odražajo v številnih iniciativah (https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/europe/president-macron-s-initiative-for-europe-a-sovereign-united-democratic-europe/) za njen nadaljnji razvoj francoskega predsednika Emmanuela Macrona, ki je prvi predstavnik te generacije med evropskimi voditelji. Čeprav je Macronu uspelo prepričati nemško kanclerko Angelo Merkel, da je opustila svojo razvpito politično previdnost (https://www.politico.eu/article/angela-merkel-milestone-moment-europe-coronavirus-response/) in podprla izdajo skupnih evropskih obveznic, težave pri pogajanjih na najdaljšem vrhu EU (https://www.politico.eu/article/eu-leaders-reach-deal-on-coronavirus-recovery-fund/) doslej kažejo na to, da kaj več od sedanje generacije evropskih voditeljev ni smiselno pričakovati.

Glede na generacijske dinamike, ki so značilne za evropsko integracijo, se pri reševanju vprašanja končne ureditve EU zagovorniki globljega sodelovanja in tesnejše zveze ne bi smeli zanašati na sedanji, evroskeptični nabor evropskih voditeljev. Bolje bi bilo za nekaj časa preložiti reševanje vprašanja *finalité* EU in prepustiti novi proevropski generaciji voditeljev, ki počasi prihaja na oblast, odločitev, ali si prizadevati za celovito evropsko republiko (https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/feb/07/european-union-power-citizens-republic) , Združene države Evrope (https://www.theguardian.com/world/2017/dec/07/martin-schulz-united-states-of-europe-germany-sdp) , organizirane okoli federacije obstoječih držav članic, ali za nadaljevanje strategije kriznega meddržavnega upravljanja. Ne glede na to, kakšna bo njihova odločitev, bo najbolj smiselno reševati vprašanja ambicij in končnih ciljev EU v prihodnosti. Ko bo četrta generacija evropskih voditeljev prevzela oblast, bodo takšne pobude imele več možnosti za uspeh.